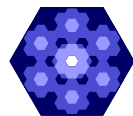
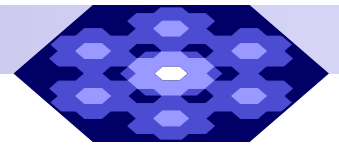

Vymezování sídel

CENARS

Centre for Analysis of Regional Systems
cenars.upol.cz

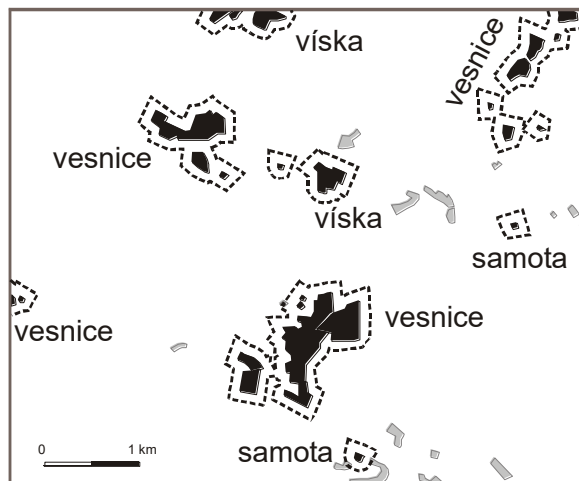
Sídelní jednotky

- *usedlost (sídelní jednotka, lidské obydlí) – prostory trvalého nebo občasného pobytu člověka*
- *sídlo – prostorově oddělená a trvale osídlena skupina lidských obydlí (venkovská vs. městská sídla)*

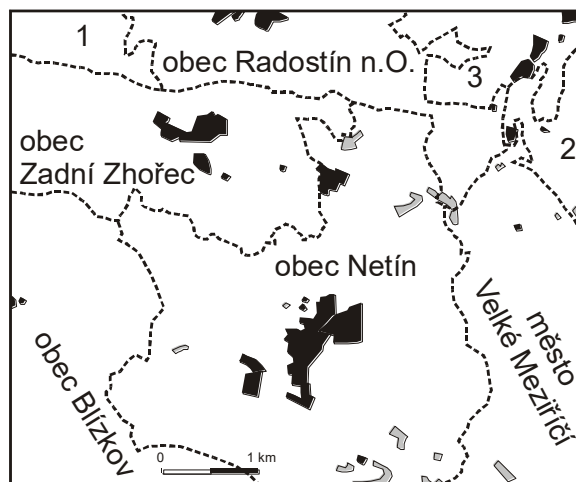
Administrativní jednotky

- *katastry*
- *zákl. sídel. jednotky: urbanistické obvody, sídelní lokality*
- *obce*
- *města*
- *statutární města*
- *správní jednotky*
- *NUTS*

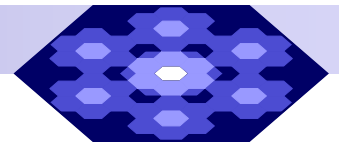
Sídelní vs. administrativní jednotky

1 - k.ú. Pavlov, 2 - k.ú. Dolní Bory, 3 - k.ú. Krásněves

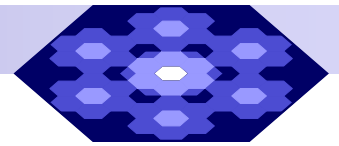

1 - obec Pavlov, 2 - obec Bory, 3 - obec Krásněves

Vývoj počtu obcí na území ČR

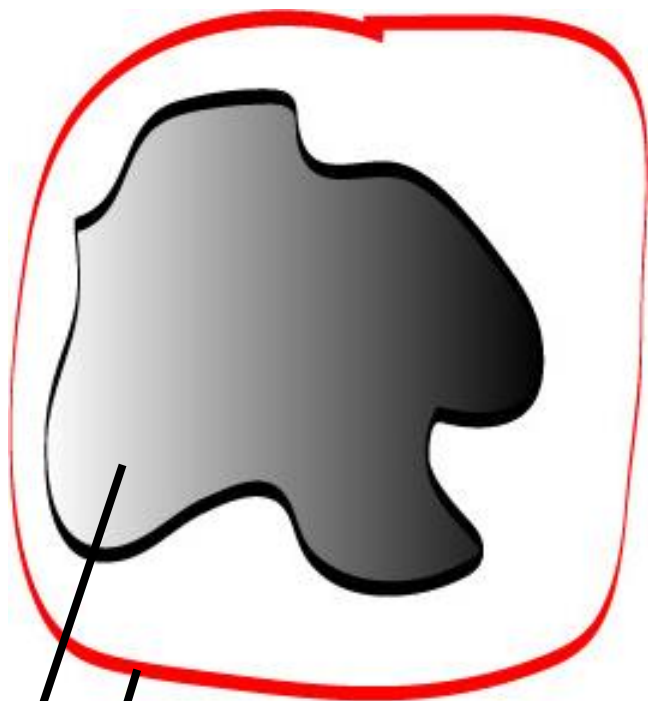
<i>rok</i>	<i>počet obcí</i>			
1950	11 459			
1961	8 726		<i>počet katastrů</i>	13 076
1970	7 515		<i>počet ZSJ</i>	23 608
1980	4 778		<i>počet ZSJ/obec</i>	3,77
1991	5 768		<i>počet obyv./obec</i>	1 710
2001	6 258			
2011	6 251			
2021	6 258			

Vymezení hranice města

- *administrativní*
- *morfologické (např. tzv. koncept kompaktního města)*
- *funkční (hlavně při vymezení aglomerací)*

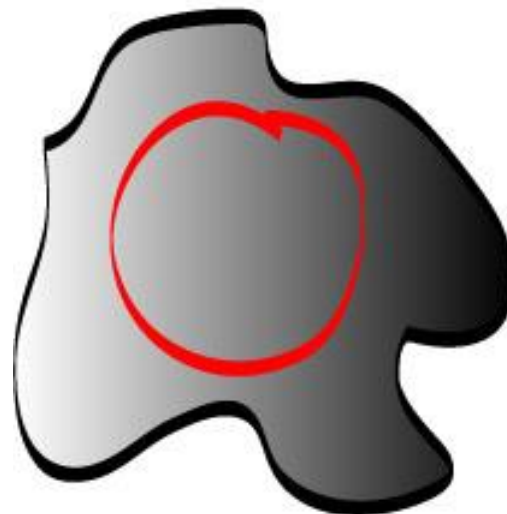
Kde končí město: overbounded vs. underbounded city

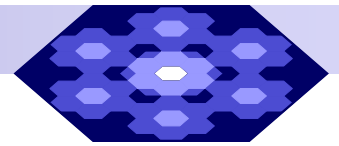
overbounded

administrativní hranice města

kompaktně zastavěné území

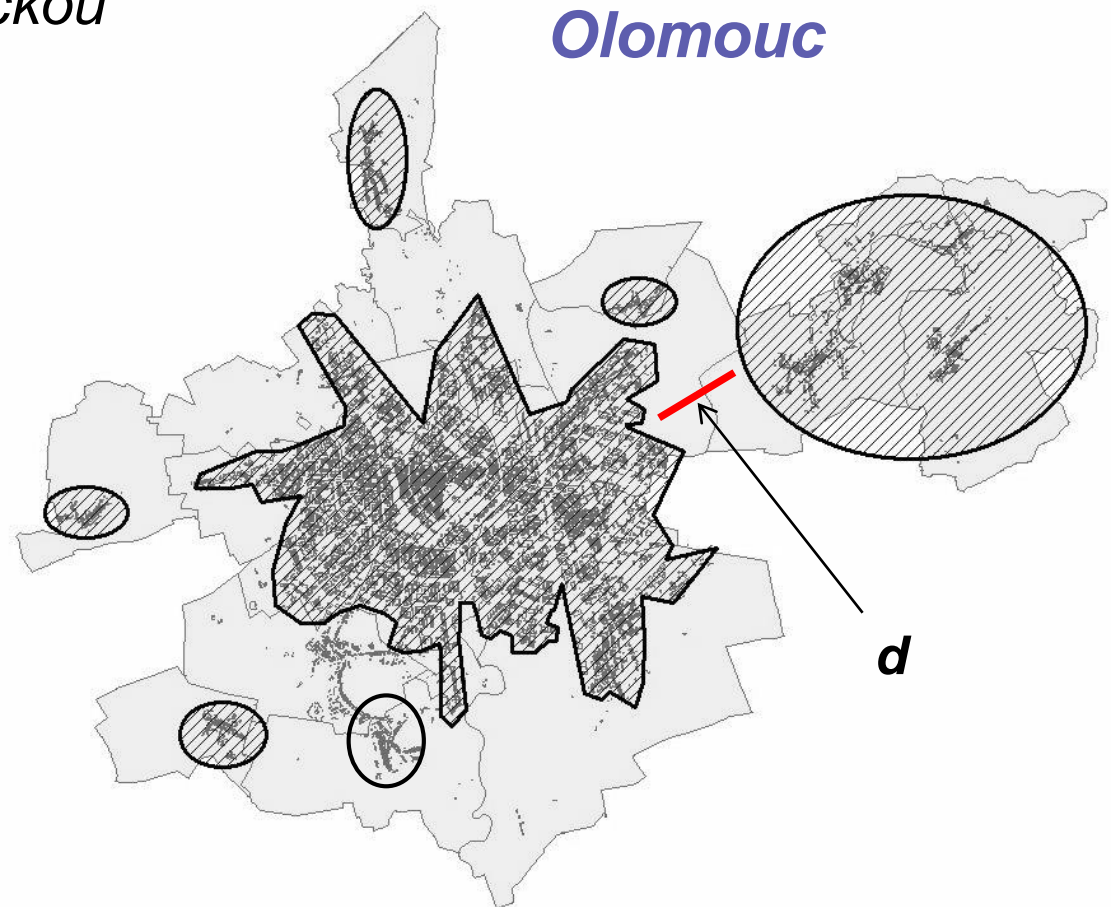

underbounded

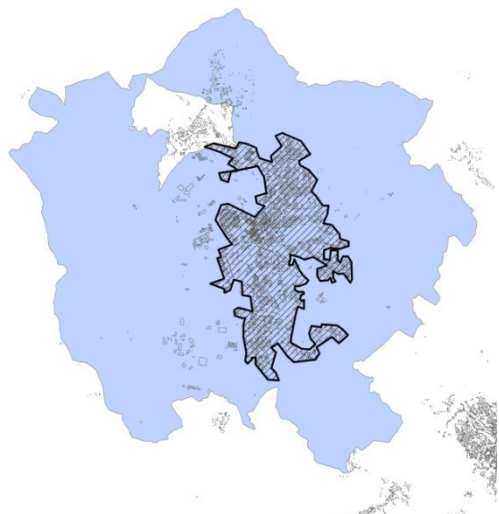

Koncept kompaktního města

- souvislá (kompaktní, urbanizovaná) zástavba
  - jak kompaktní město vymežit?
  - jak definovat kritickou vzdálenost „ d “?

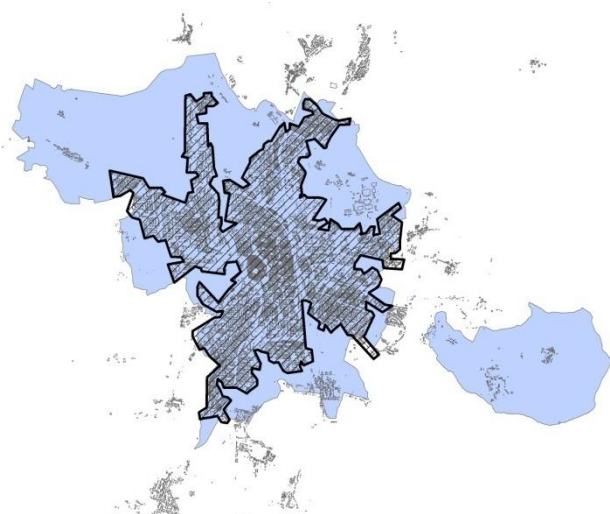

$d = 250 \text{ m}$:

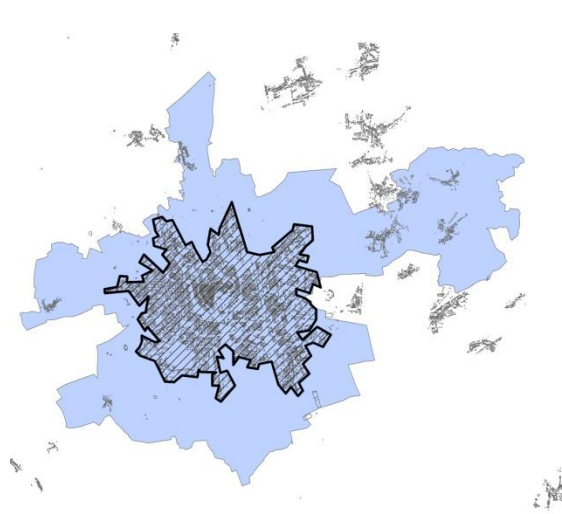
Liberec

Pardubice

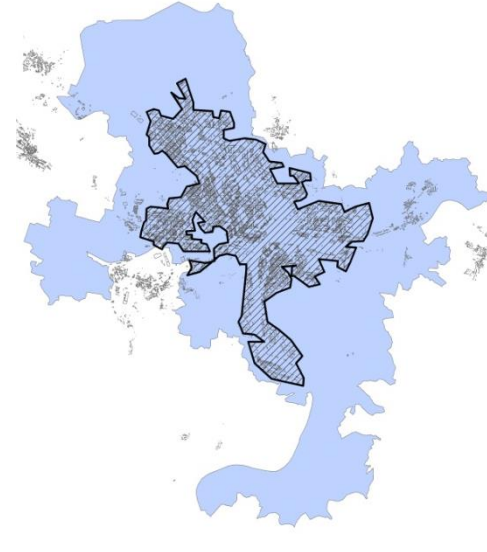
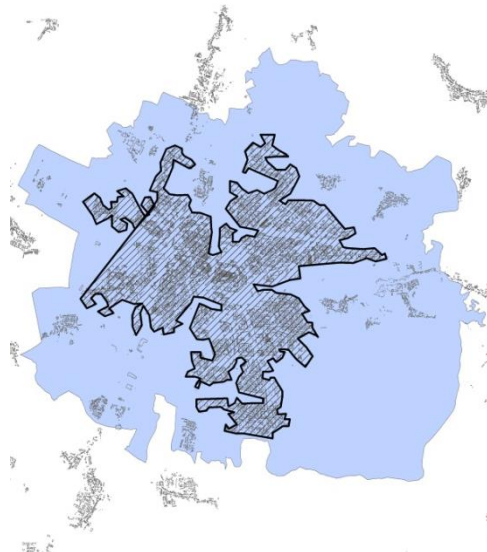
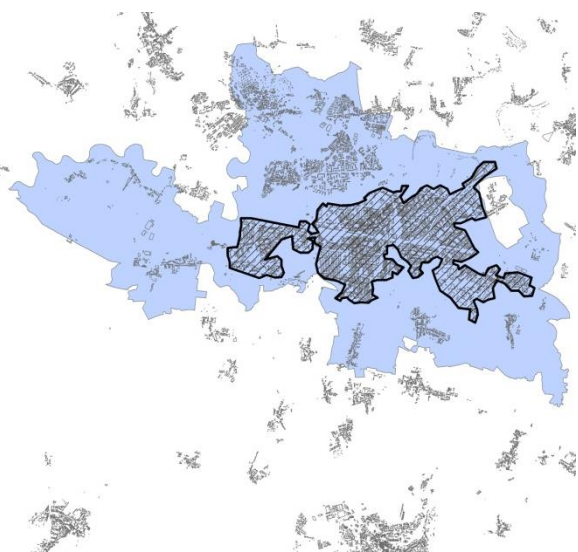
České Budějovice

Hradec Králové

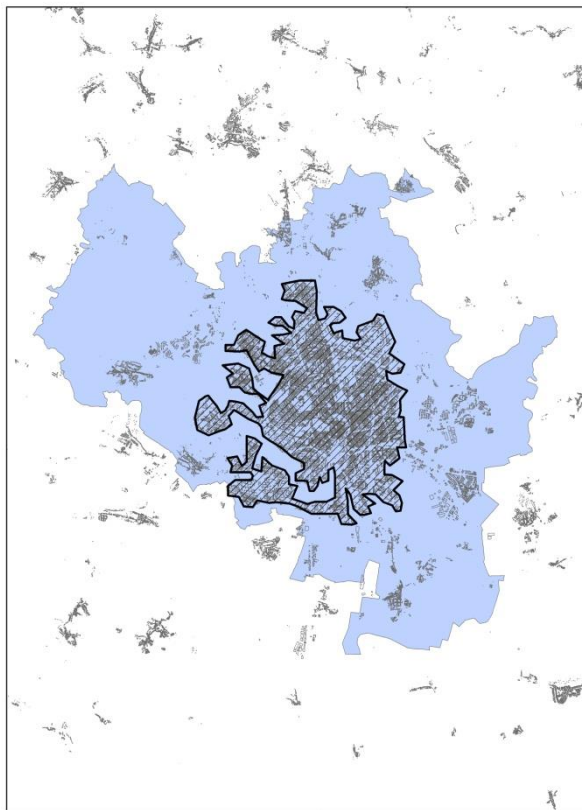
Olomouc

Ústí n. L.

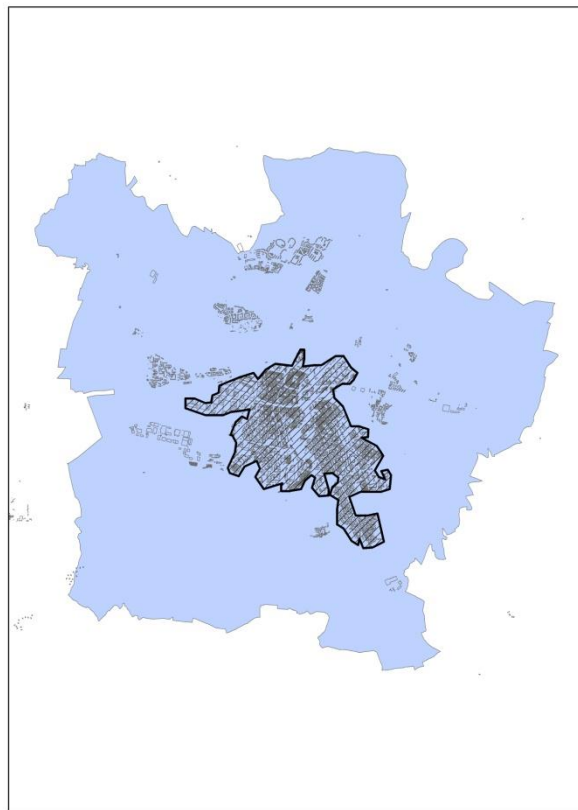

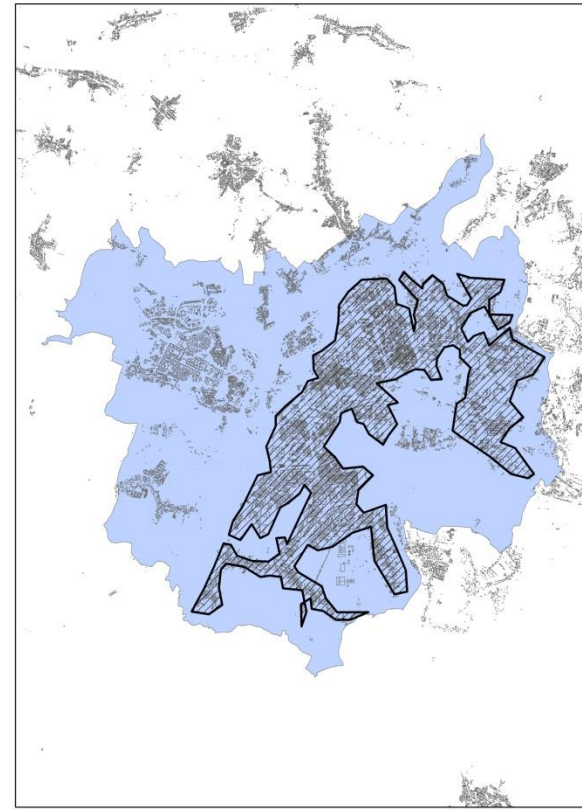
$d = 250 \text{ m}$:

Brno

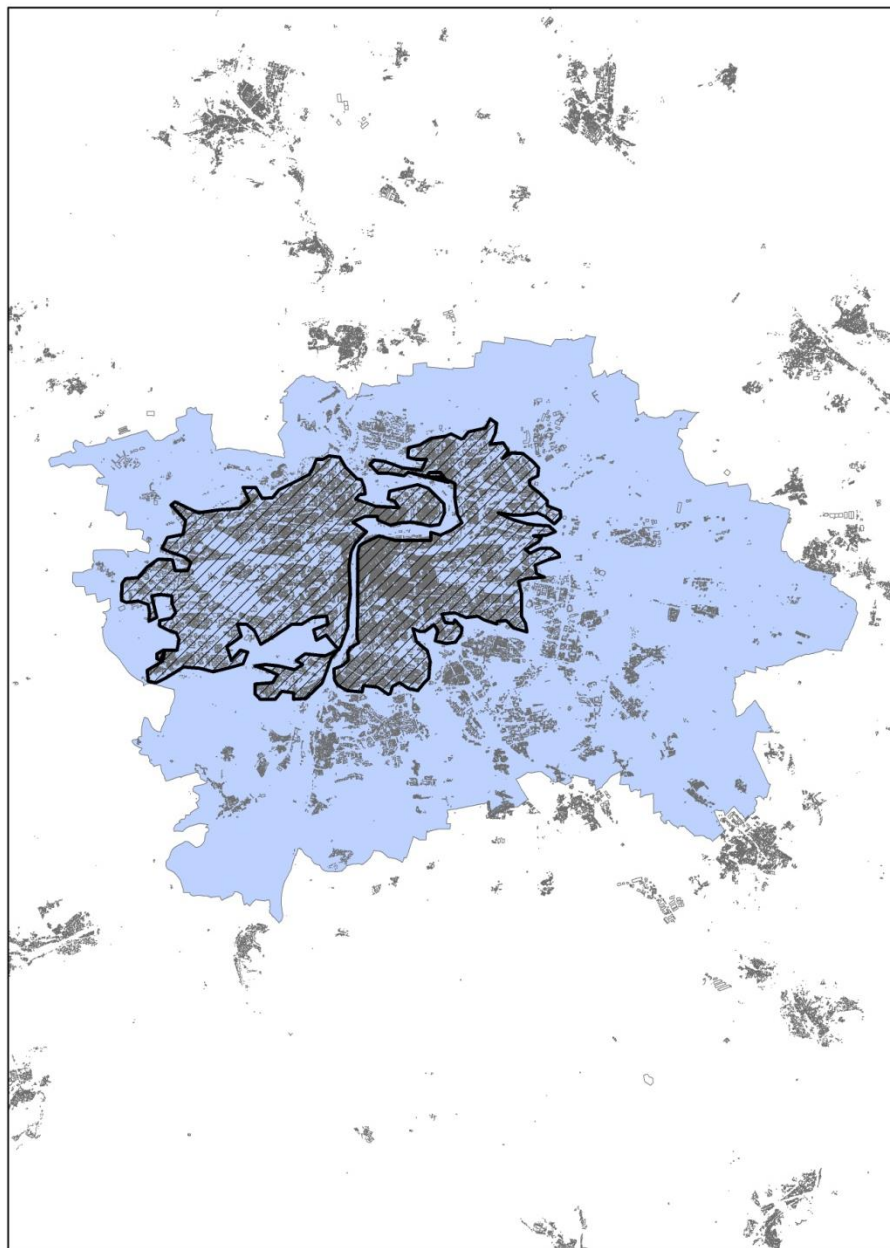

Plzeň

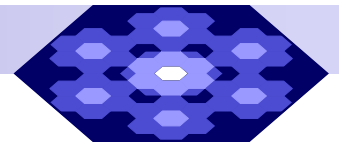

Ostrava

$d = 250 \text{ m}$:

Praha

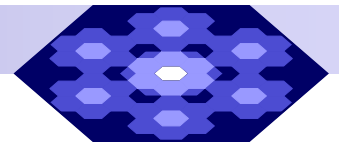
Kriteria vymezení venkova (resp. města)

- *administrativně-správní (legislativní) kriteria*
- *statistická (velikostní) kriteria*
- *kriteria fyziognomie*
- *kriteria funkce*
- *kriteria „městského života“*

Kriteria fyziognomie

- *morfologická (morfometrická) kriteria*
- *architektonicko-urbanistická kriteria*

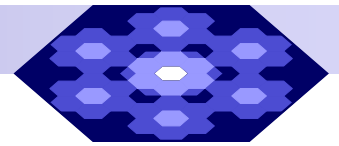

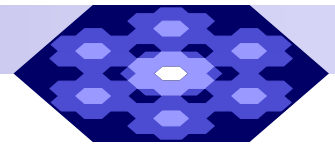
Města a venkovská sídla v ČR

- *administrativně-správní kritérium: např. Pec pod Sněžkou (650 obyv.)*
- *nejmenší město v ČR: Přebuz (70 obyv.)*
- *největší venkovská obec: Petrovice u Karviné (5 400 obyv.)*
- *statut městys (128/2000 Sb.) – přechod mezi městem a venkovem (230 obcí)*

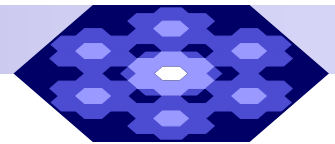

Vymezení pojmu město ve světě

Statistické kritérium

- *počet obyvatel (alternativy)*
  - *podle mezinárodní definice OSN – nad 10 000 obyvatel*
  - *Island – nad 200 obyvatel*
  - *Japonsko – nad 50 000 obyvatel*

- *počet obyvatel (ČR)*
  - *odborná literatura, statistiky – nad 2 000 obyvatel*
  - *Zákon 128/2000 Sb. o obcích (§ 3) – nad 3 000 obyvatel (stanoví tak předseda Poslanecké sněmovny po vyjádření vlády)*

Pojem město (vymezení v ČR)

- *specifikou české sídelní struktury je existence mnoha sídel, spojujících znaky venkovské a městské obce, přechod od „vesnice“ k „městu“ je nezřetelný a nelze jej vždy definovat nějakou pevnou normou*
- *hranice městského a venkovského osídlení je nezřetelná, oba typy osídlení splývají*
- *česká (a československá) statistika např. proto většinou nereagovala na požadavky mezinárodních organizací, zejména OSN, vyžadujících poskytování oddělených demografických údajů za „města“ a „venkov“*

Plynulý přechod mezi urbánním a rurálním prostorem

RURAL AND URBAN MUNICIPALITIES

delimitation with fuzzy inference system (Czech Republic in 2010)

Vít PÁŠTO, Alžběta BRYCHTOVÁ, Pavel TŮŽEK, Lukáš MAREK, Jaroslav BURIAN
Department of Geoinformatics, Faculty of Science, Palacký University in Olomouc, Czech Republic
© Journal of Maps, 2012

The presented map is the result of the original approach of rural and urban area delimitation with the application of the fuzzy logic. First existing classifications of municipalities within the fuzzy logic, where the municipality is strictly designated as either rural or urban. This rigid and strict classification does not collect the rural/urban area and is structured by complete sets, usually according to the total population of a region. This problem can be solved using fuzzy sets and logic theory, which allows smoother transitions between two adjacent classes via fuzzy degrees of membership. The aim of this map is to visualize, in an illustrative way, the fuzzy degree of membership of each municipality in the Czech Republic. Some indicators were applied for the computation of the final degree of membership, which also describe municipalities in terms of urbanity indicating according to the principles of fuzzy sets and logic theory.

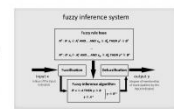
selection of indicators
correlation analysis
principal component analysis

limit values and weights

Indicators
Total population
Total population built-up area
Ratio in family houses per total number of flats
Number of completed flats per 1,000 inhabitants
Change of population
Driving distance from county seat
Distance from county seat

determination of municipality degree of membership
to the rural or urban area in the interval (0, 1)

cartographic visualization

AREA OF INTEREST
localization of the Czech Republic within Europe

DATA SOURCES:
The National Topographic Database Data 2001. Administrative areas (POLBNDK) and built-up area (POLBNDK) as reported by the data (BLCUTYP)
© Czech Office for Surveying, Mapping and Cadastre, 31/12/2010
Administrative Units. Countries 2010 1: 60 000 000
© EuroGeographics, 2010

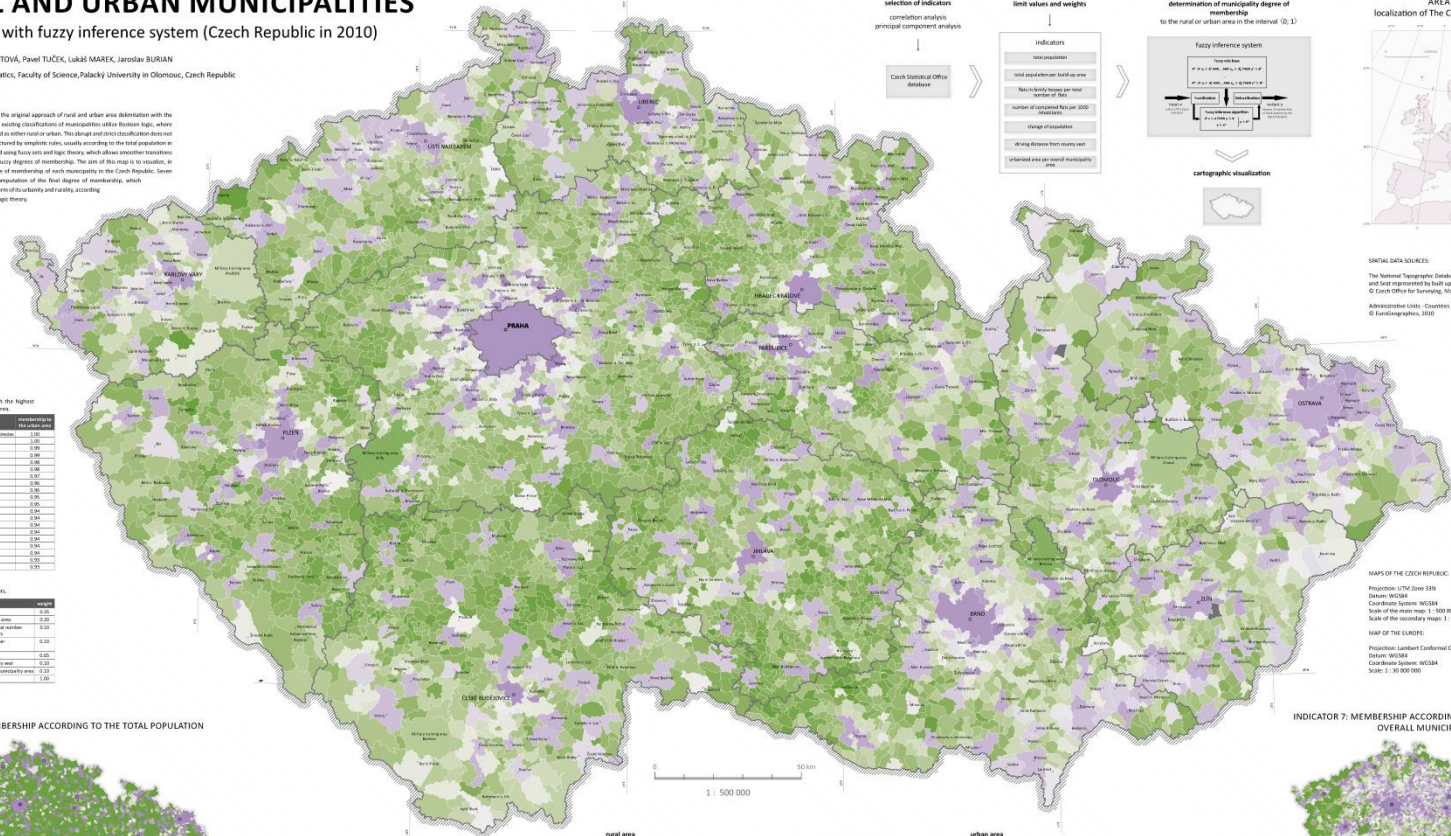

Table 1: Municipalities with the highest membership to the urban area

municipality	membership
1. Řepčín and Lázeň-Stránská Bouda	1.00
2. Želčice	0.99
3. Čáslav	0.98
4. Dobruška	0.98
5. Mladá Boleslav	0.97
6. Kladno	0.96
7. Mělník	0.95
8. Blatná	0.95
9. Mladá Věže	0.95
10. Mladá Boleslav	0.95
11. Praha	0.95
12. Mladá Boleslav	0.95
13. Mladá Boleslav	0.95
14. Mladá Boleslav	0.95
15. Mladá Boleslav	0.95
16. Mladá Boleslav	0.95
17. Mladá Boleslav	0.95
18. Mladá Boleslav	0.95
19. Mladá Boleslav	0.95
20. Mladá Boleslav	0.95
21. Mladá Boleslav	0.95
22. Mladá Boleslav	0.95
23. Mladá Boleslav	0.95
24. Mladá Boleslav	0.95
25. Mladá Boleslav	0.95

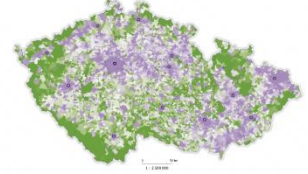
Table 2: Weights of indicators

indicator	weight
1. Total population	0.20
2. Total population built-up area	0.20
3. Ratio in family houses per total number of flats	0.10
4. Number of completed flats per 1,000 inhabitants	0.10
5. Change of population	0.10
6. Driving distance to the county seat	0.10
7. Distance from county seat	0.10
Sum of weights	1.00

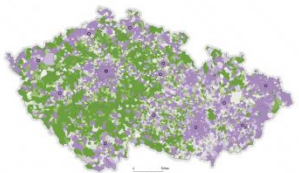
INDICATOR 1: MEMBERSHIP ACCORDING TO THE TOTAL POPULATION

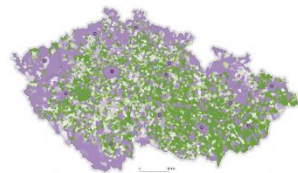
INDICATOR 7: MEMBERSHIP ACCORDING TO THE URBANIZED AREA PER OVERALL MUNICIPALITY AREA

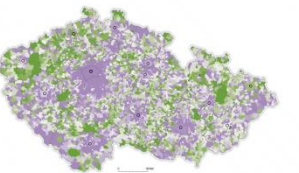
INDICATOR 2: MEMBERSHIP ACCORDING TO THE TOTAL POPULATION PER BUILT-UP AREA

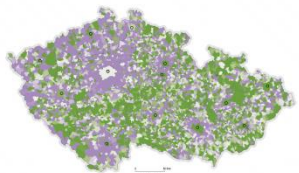
INDICATOR 3: MEMBERSHIP ACCORDING TO THE FLATS IN FAMILY HOUSES PER TOTAL NUMBER OF PERMANENTLY OCCUPIED FLATS

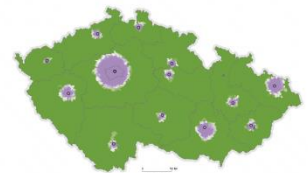
INDICATOR 4: MEMBERSHIP ACCORDING TO THE NUMBER OF COMPLETED FLATS PER 1,000 INHABITANTS

INDICATOR 5: MEMBERSHIP ACCORDING TO THE POPULATION CHANGE

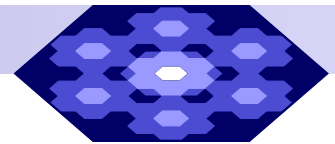
INDICATOR 6: MEMBERSHIP ACCORDING TO THE DRIVING DISTANCE TO THE COUNTY SEAT

○ CAPITAL CITY
○ COUNTY CITY
○ UNAVAILABLE DATA OF MEMBERSHIP INDICATORS

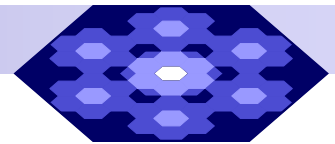
MAPS OF THE CZECH REPUBLIC
Projection: UTM Zone 33N
Datum: WGS84
Coordinate System: WGS84
Scale of the main map: 1: 500 000
Scale of the secondary map: 1: 3 000 000
MAP OF THE EUROPE
Projection: Lambert Conformal Conic, central meridian 33°
Datum: WGS84
Coordinate System: WGS84
Scale: 1: 30 000 000

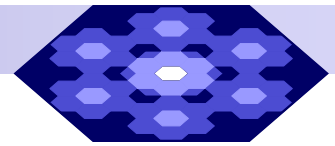
Města v ČR

- *ČR na počátku roku 1993 převzala z bývalého Československa 457 měst (včetně hlavního města Prahy), určených v podstatě podle zákona 69/1967 Sb. a doplněných podle zákona č. 367/1990 Sb.*
- *dnes cca 600 měst*
- *cca 55 obcí nad 3 000 obyv. dnes není městem*
- *statutární města (26) samostatní kategorie – může např. vymezit městské části nebo obvody a přenést na ně některé své působnosti státní správy nebo samosprávy města*
- *Praha: zvláštní zákon – je současně obcí i vyšším územním samosprávným celkem (krajem)*

Řízení velkých měst v ČR

- *statutární města (26 + Praha)*
  - *krajské města (13) + Chomutov, Děčín, Frýdek-Místek, Havířov, Jablonec n/N, Karviná, Kladno, Mladá Boleslav, Most, Opava, Prostějov, Přerov, Teplice, Třinec*
- *dvoustupňový model řízení*
  - *magistrát – rada města, zastupitelstvo města, na čele primátor*
  - a) *městské části nebo městské obvody – rada MČ anebo MO, na čele starosta (8 měst)*
  - b) *MČ anebo MO, které nejsou samosprávné (16 měst, největší z nich je Olomouc)*
- *správa Olomouce*
  - *magistrát + 27 městských částí (katastrálních území: 26)*

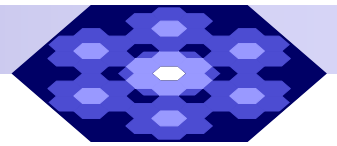

Metropolitní region (aglomerace)

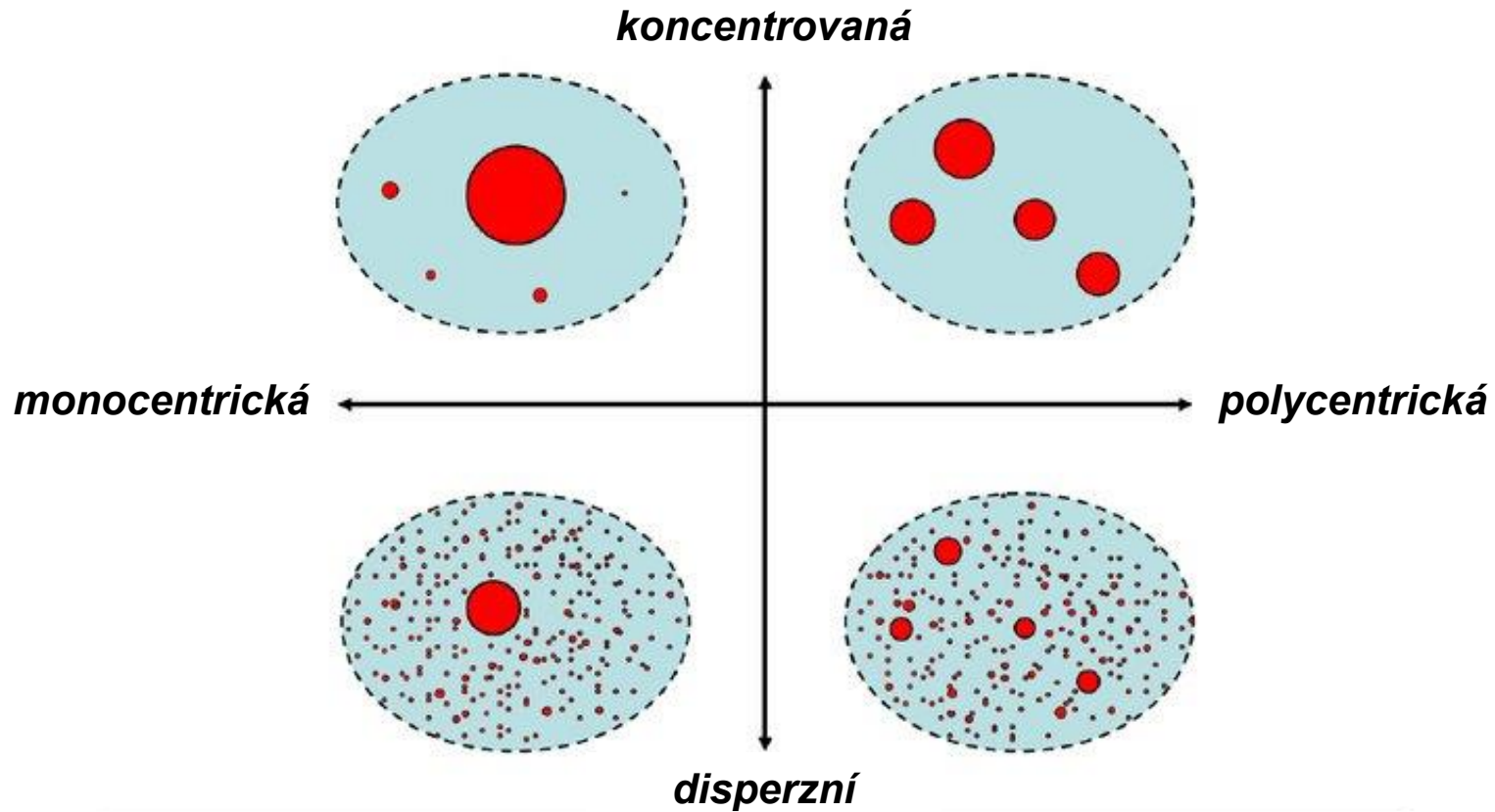
- *nejen (velké) město ale i jeho zázemí, které je s ním intenzívně funkčně propojeno – tzv. městský systém*

znaky:

- *vysoká koncentrace obyvatel na relativně malém území (vysoká hustota zalidnění)*
- *specifické struktury obyvatel odlišné od „standardního“ městského prostředí a venkova*
- *intenzívní vazby uvnitř městského systému, nemělo by přitom jít pouze o nodální vazby*

Struktura aglomerací

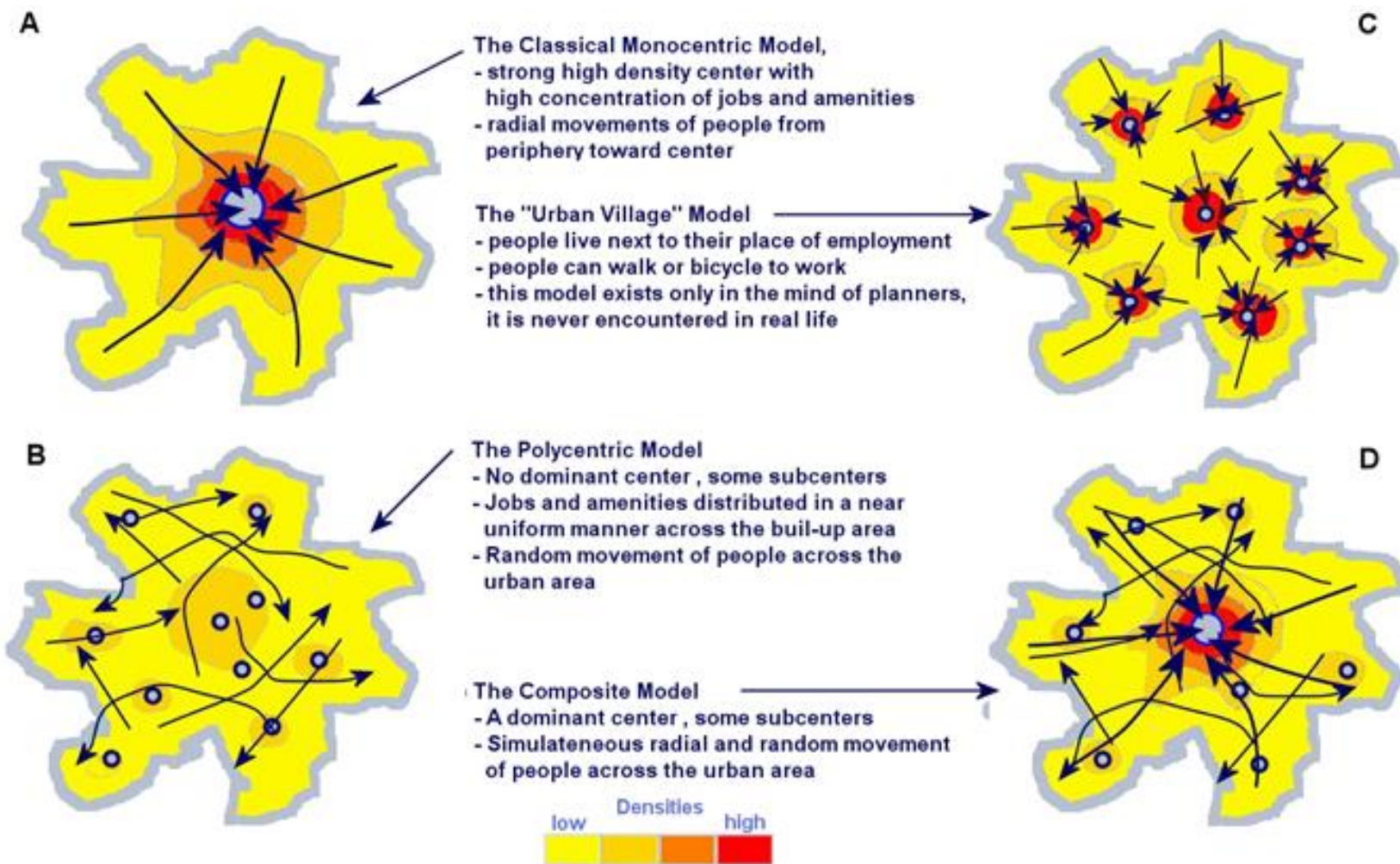

aglomerace

sídlo

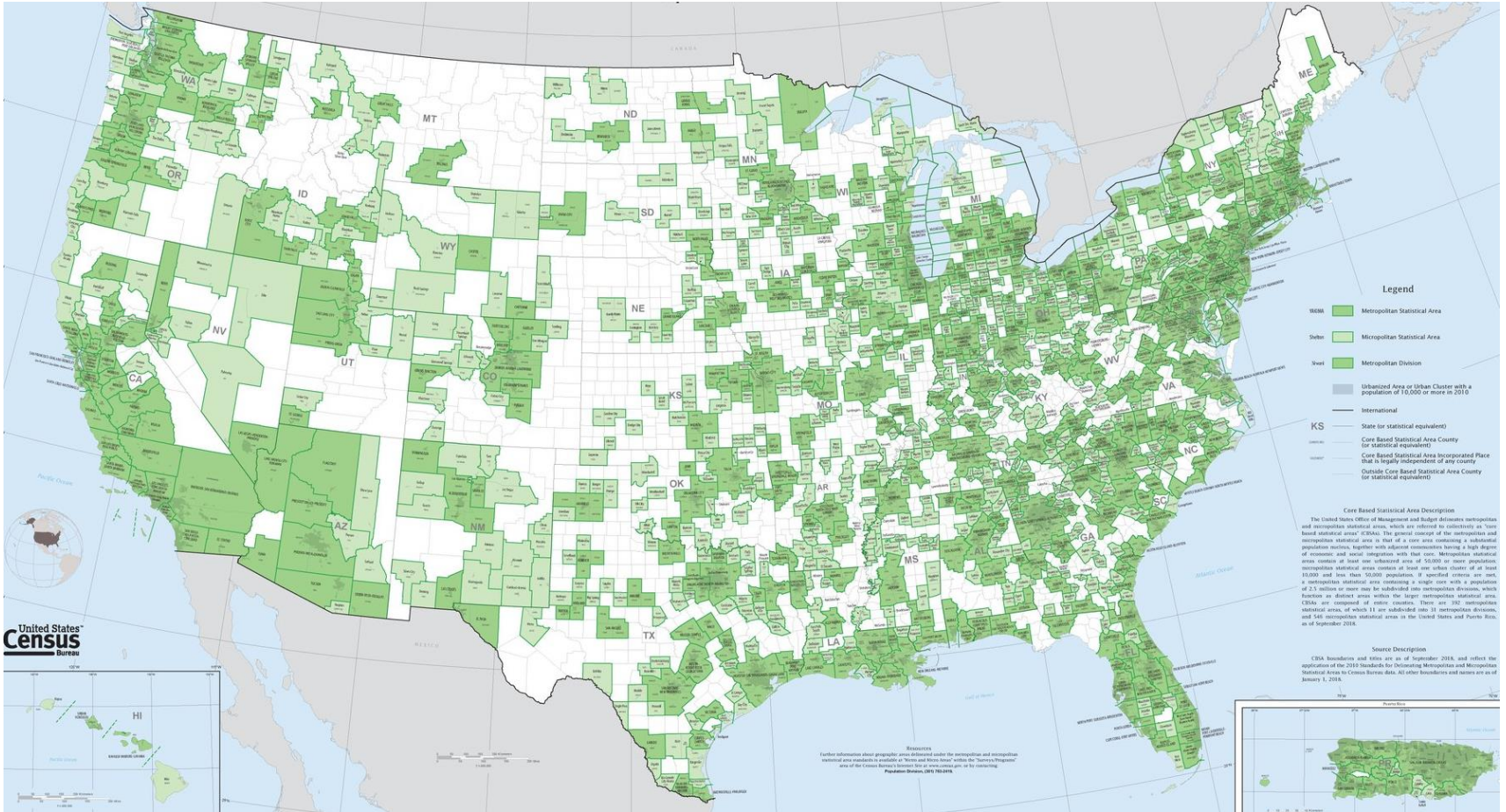
Vývoj pohybů a interakcí v aglomeracích (Bertaud 2006)

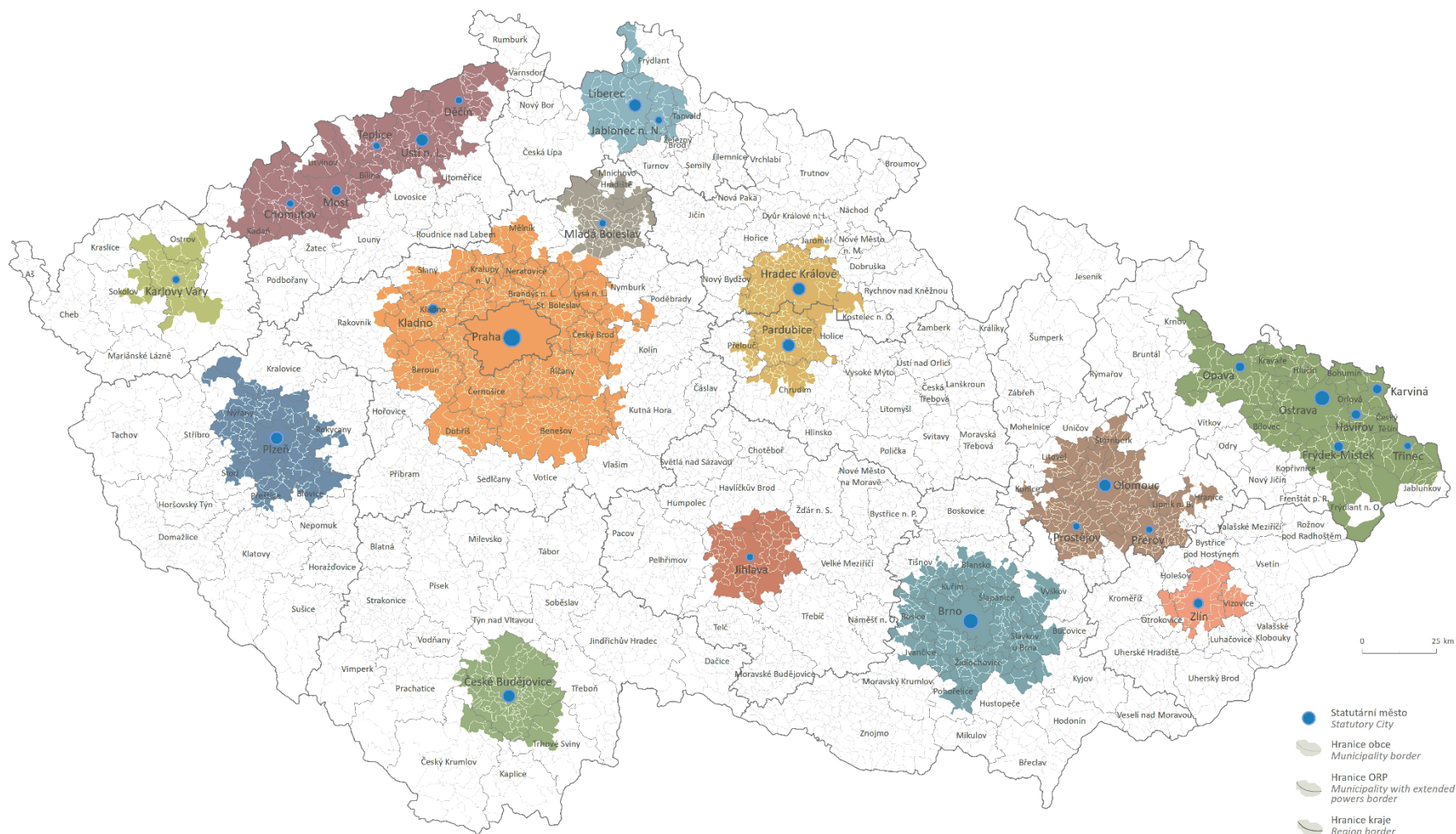
USA: Metropolitan and Micropolitan Statistical Areas

- *jádrový městský areál a přidružené přilehlé regiony, které mají vysoký stupeň sociální a hospodářské integrace s jádrovou oblastí*
- *využívané hlavně pro statistiku, poprvé vymezeny již při sčítání 1910*
- *Metropolitan Statistical Areas*
  - *městské jádro má více než 50 000 obyvatel*
- *Micropolitan Statistical Areas*
  - *městské jádro má 10 000 – 50 000 obyvatel*

Metropolitan and Micropolitan Statistical Areas (2018)

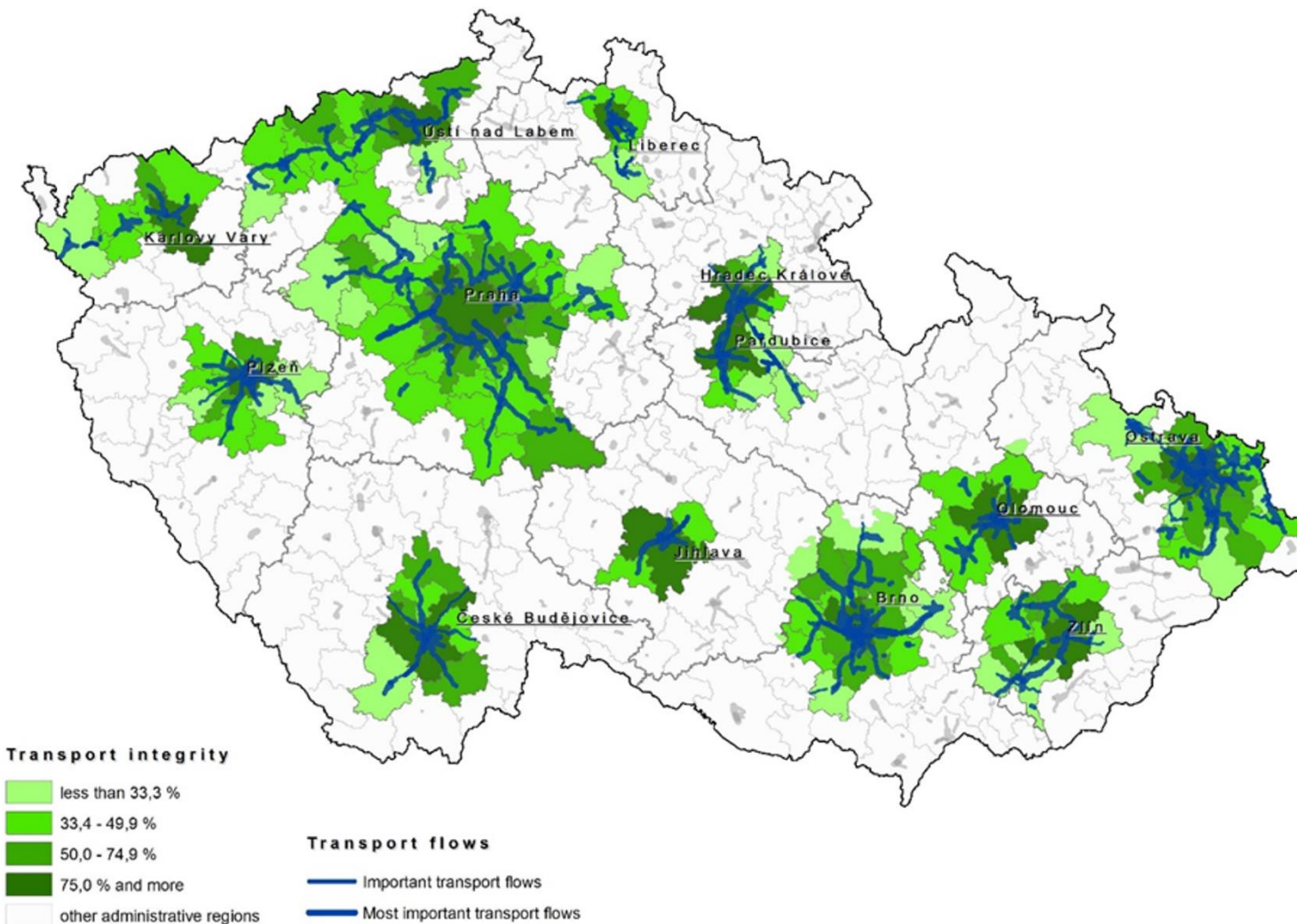
Metropolitní oblasti a aglomerace ČR: vymezení pro ITI (Nemeškal a kol. 2020)

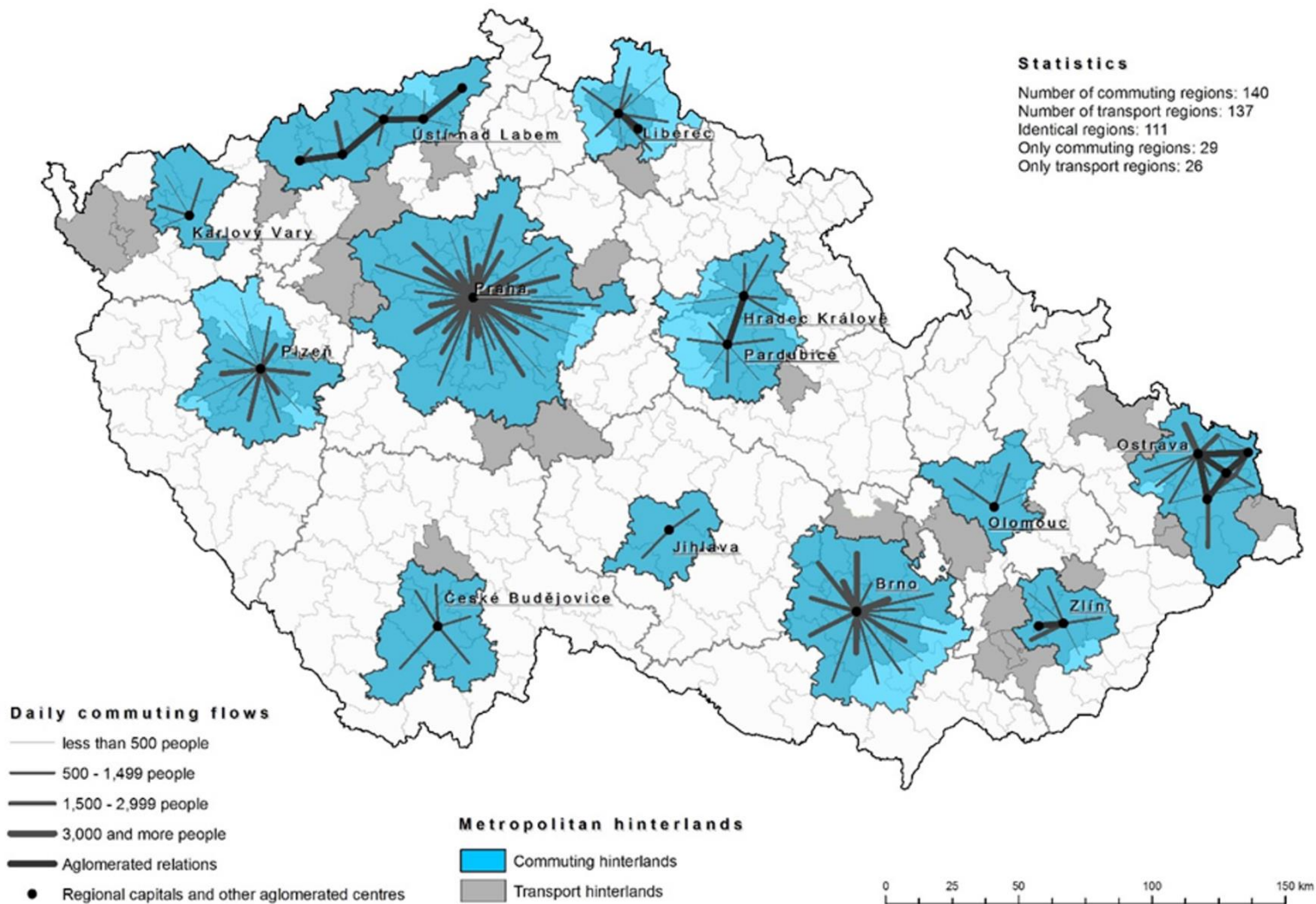
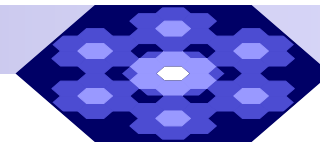
Aglomerace ČR dle dopravních toků

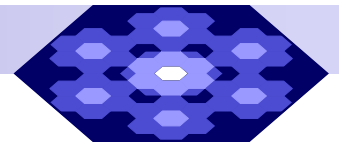
(Kraft, Halás, Vančura 2014)

Aglomerace ČR: dojížd'ka vs. doprava

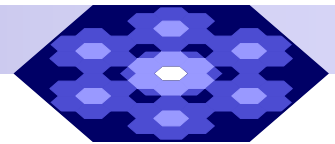
(Kraft, Halás, Vančura 2014)

Geografická poloha měst

- *kartografická (geografické souřadnice)*
- *fyzicko geografická (kotlinový princip, řeky, rozvodí, sedlo, strategické polohy)*
- *socioekonomická (obranná, dopravní, na místech nerostných surovin, umělá...)*
- *mikro-, mezo- a makropoloha – hlavně vzhledem k existující sídelní síti*

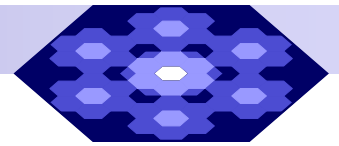

Funkce měst

- *městotvorné (pro obyvatele mimo město)*
- *městoobslužné (pro vlastní obyvatele města)*
  - *důležitý je poměr městotvorných a městoobslužných funkcí*

jiný způsob vyjádření (Hampl) – podíl města na funkcích celého sídelního systému: obytná (počet trvale bydlících ob), pracovní (celkový počet pracovních příležitostí), obslužná (počet pracovních příležitostí v terciéru)

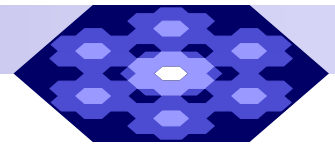
- *převis pracovní a obslužné funkce je výraz významu města v sídelním systému*

Funkční typy měst

dělení na města s vlastní ekonomickou základnou a města bez vlastní ekonomické základny (obytné satelity)

- *polyfunkční města*
- *města, kde převládá jedna základní funkce*
  - *obranná*
  - *průmyslová*
  - *dopravní*
  - *obchodní*
  - *kulturní (religiozní střediska, města-muzea)*
  - *univerzitní / vědecká*
  - *léčebná a rekreační funkce*
  - *administrativně-politická funkce*

Shrnutí (otázky do diskuse)

- *není obec (municipalita) jako obec (municipalita); záleží na způsobu a kritériích vymezení*
- *není město jako město; nejde úplně dobře srovnávat míry urbanizace ani počty obyvatel měst*
- *města nelze zkoumat izolovaně, jsou součástí (širších) sídelních a regionálních systémů*
- *jak může ovlivňovat geografická poloha měst, resp. venkovských obcí, jejich funkce?*